

Nacionaliniai kvaišalų vartojimo ypatumai

Kūčios, Kalėdos, Naujieji Metai... Švenčių dienomis nestokojame progų pasinerti į linksmybes, atsipalaiduoti, išmėginti tai, kas svaigina, uždega, jaudrina... Vis dėlto pagalvokim, nevaldoma ugnis – žiauri. Nelaukta įsiplieskusi ji palieka nuodėgulus ten, kur dar neseniai, regis, turėjo būti gyvenimas. Vengdami elementaraus, gerokai nusibodusio moralizavimo, norime jus supažindinti su Lietuvos kariuomenės Karo medicinos tarnybos gydytojo kpt. Dariaus Jankausko ir Mykolo Riomerio universiteto Teismo medicinos instituto Šiaulių skyriaus specialisto Roberto Obriko atliktu tyrimu „Lietuvos kariuomenės šaukiamojo amžiaus jaunuolių etanolio, narkotinių ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimo ypatumai“.

Pavojus

Socialiniai pokyčiai, integracija į Europą paspartino žalingų reiškinių, tarp jų ir psichoaktyvių medžiagų plitimą Lietuvoje. Atliktų epidemiologinių tyrimų duomenimis, dauguma Lietuvos gyventojų dažnai vartoja psichoaktyvias medžiagas. Pagrindiniai jų vartojimo plitimo veiksniai yra sudėtingos socialinės ir ekonominės sąlygos, didelė kvaišalų pasiūla, jų prieinamumas bei motyvacijos jų nevertoti stoka. Jaunimas – labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis, neatspari narkotikų pasiūlai, grindžiamai melagingais teiginiais, neva silpnieji narkotikai yra nepavojingi, nekelti grėsmės sveikatai, atseit nuo jų neatsiranda psichinė ir fizinė priklausomybė.

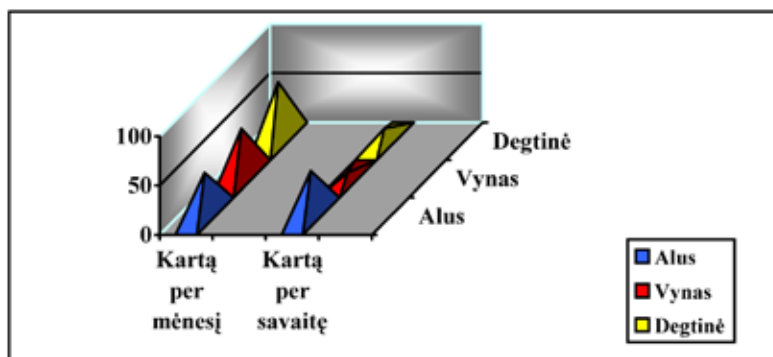
Neteisėta narkotinių medžiagų apyvarta 2002 metais Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintoje Nacionalinio saugumo strategijoje buvo įvertinta, kaip viena iš grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui. Narkotikų kontrolės departamento 2004 m. pirmą kartą atlikto bendrosios populiacijos tyrimo duomenimis, narkotikų bent kartą gyvenime yra bandę 8,2 proc., tabaką rūkę 65,8 proc., o alkoholinius

NARKOTIKAI ŽUDO!

PAMAŠTYK!

Ar tu toks reikalingas kariuomenei?

gėrimus per paskutinius 12 mėnesių yra vartoję 85 proc. gyventojų. Narkotikus dažniau vartoja vyrai (13,1 proc.), o ne moterys (3,8 proc.), jaunesni (15–34 metų), o ne vyresni (35–64 metų) žmonės.

Vidutiniškai Lietuvos gyventojai rūkyti ir alkoholinius gėrimus vartoti pradeda sulaukę 18 metų amžiaus. Europos Tarybos vykdomo alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo Lietuvos mokyklose (ESPAD) projekto duomenimis, 2003 m. alkoholį ir kitus nelegalius narkotikus bent kartą buvo vartoję 15,6 proc. 15–16 metų amžiaus moksleivių. Turint omenyje narkotikų ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mastus, jų prieinamumą, plitimo tempus, jaunuolių bendravimo įpročius, ši problema tampa aktuali ir Lietuvos kariuomenėje. Narkotikus, alkoholį vartojantys kariai kelia grėsmę sau, aplinkinių gyvybei bei valstybės saugumui.

Anketa

Norint nustatyti ir įvertinti šaukiamojo amžiaus jaunuolių tabako rūkymo, etilo alkoholio, narkotinių medžiagų ir medikamentų vartojimo ypatumus, kariuomenėje atlikti tyrimai. Išplatinata, o vėliau analizuota 351 anketa, kurias pildė 1983–1985 metais gimę bazinio kario kurso kariai, pašaukti į tarnybą iš įvairių šalies vietovių. Didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių) respondentai sudarė 26 proc. visų apklaustųjų, rajonų centrų – 30 proc. ir gyvenančių kaime – 44 proc. Siekiant užtikrinti respondentų anonimiškumą ir mažinant tyrimo duomenų paklaidą, visą klausimyną pildė patys kariai, kurių buvo paprašyta atsakyti į klausimus apie laikotarpį iki tarnybos pradžios. Anketa sudaro vartojimo dažnumo klausimynas, kuriame nurodyta 20 medžiagų, sukeliančių priklausomybę. Pateikti klausimai suskirstyti į 5 grupes pagal veikliosios medžiagos pavadinimą: 1) alkoholiniai gėrimai (alus, vynas, šampanas, degtinė ir kiti stiprūs gėrimai); 2) tabakas (cigaretės); 3) narkotinės medžiagos (kanapės, marihuana, hašišas, „žolė“, aguonos, opijus, efedrinas, „džefas“, amfeta-

minai, „ekstazi“, LSD, kokainas, „krekas“); 4) sedatyviniai-hipnotiniai, psichotropiniai ir psichodisleptiniai medikamentai (morfijus, promedolis, tramadolis, kodeinas, sedalginas, pentalginas, klofelinas, ciklodolis, parkopanas); 5) inhaliantai, lakios toksinės medžiagos (eteris, chloretilis, benzinai, toluolas, klijai, acetonas).

Anketoje pateikiami penki klausimai apie išvardintų medžiagų vartojimo dažnį (vartoja kasdien, kartą per savaitę, kartą per mėnesį, kartą per metus, ar bandė bent kartą gyvenime) ir 2 klausimai apie žinias (žinau, bet niekada nevartojau ir nežinau).

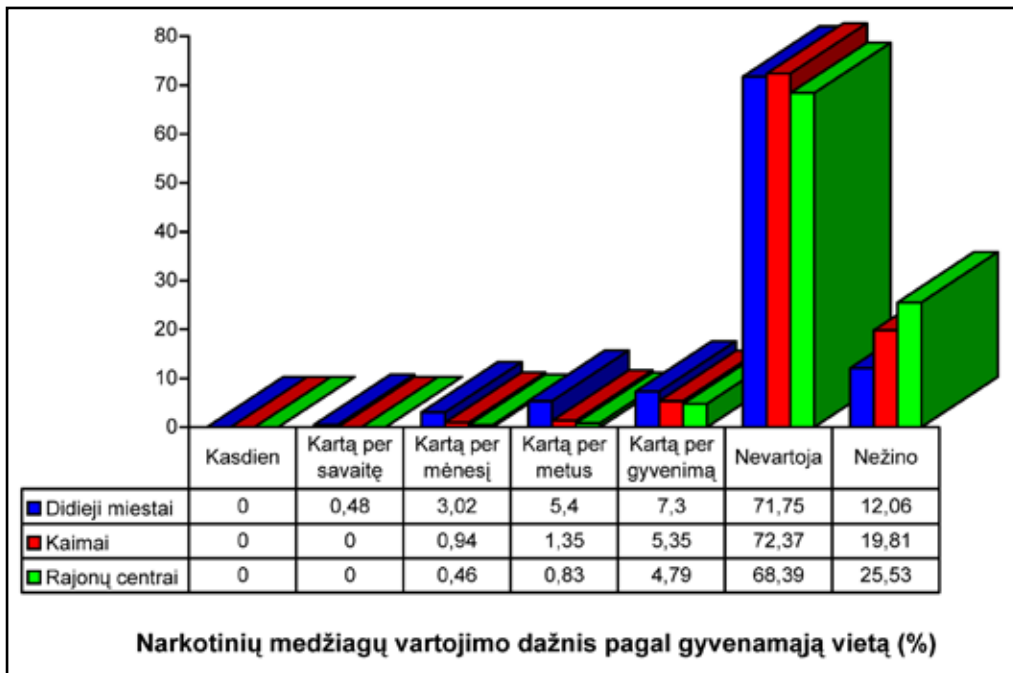
Degtinė, alus ir kanapės

Tyrimo rezultatų duomenimis, alkoholinius gėrimus kartą per mėnesį vartojo 52 proc., kasdien rūkė cigaretės 75 proc. Bent kartą gyvenime kokį nors narkotiką yra vartoję 9 proc., medikamentus – 3 proc., lakiąsias medžiagas – 3 proc. apklaustųjų. Apie narkotines medžiagas žino, bet jų nevartoja 70 proc., medikamentus žino, bet jų nevartoja 55 proc., o inhaliantus – 72 proc. 10 karių pažymėjo, kad nėra vartoję kurios nors nurodytos alkoholinio gėrimo rūšies, 26 – nerūko.

Populiariausias jaunuolių svaiginimosi būdas – alkoholio vartojimas. Daugiausia yra tų, kurie alkoholį vartoja kartą per mėnesį – 52 proc., kartą per savaitę – 22 proc. ir kartą per metus – 22 proc.

ESPAD duomenimis, alkoholiniai gėrimai mūsų šalies jaunimui yra būtina bendravimo priemonė, o ilgainiui jų vartojimas tampa gyvenimo būdu. Berniukų abstinentų 15–16 metų amžiaus grupėje sumažėjo nuo 3,1 proc. 1999 m., iki 1,8 proc. 2003 metais. Tarp karių abstinencija taip pat nėra populiari: po apklausos paaiškėjo, kad tik 0,95 proc. tiriamųjų nevartoja alkoholinių gėrimų. Tyrimų rezultatai rodo tam tikras karių alkoholio vartojimo tendencijas – respondentai pažymėjo, kad visų rūšių išvardintus alkoholinius gėrimus dažniausiai vartoja kartą per mėnesį (alų 44 proc., vyną 51 proc., degtinę ir kitus stipriuosius gėrimus 61 proc.).

Palyginę alkoholinių gėrimų rūšis, matome, kad dažniausiai jaunuoliai vartoja alų: kartą per savaitę alų geria 47 proc. apklaustųjų, degtinę ir kitus stipriuosius gėrimus – 13 proc., o vyną 6 proc. Pomėgiui gerti alų, matyt, turi įtakos padidėjusi alaus gamyba, reklama, organizuojamos įvairios alaus šventės arba šventės,

kur būna ypač didelė alaus pasiūla.

Kita šaukiamojo amžiaus jaunuolių problema – tabako rūkymas. Tarp šalių, kur labai paplitęs rūkymas, 1999 metais buvo nurodyta ir Lietuva. Dauguma 15–16 metų amžiaus moksleivių bent kartą per savo gyvenimą yra bandę rūkyti, o ilgiau ar trumpiau rūkusių berniukų buvo 86 proc. Apklausus paaiškėjo, kad 75 proc. šauktinių rūko kasdien, 5 proc. – epizodiškai, 13 proc. – kada nors gyvenime rūkė, o nerūkantys sudarė 7,5 proc.

Dauguma nurodė, kad yra girdėję apie daugelį anketoje paminėtų narkotinių medžiagų. Per pastaruosius 12 mėnesių jų yra vartoję 3,5 proc., o kada nors gyvenime yra bandę jų vartoti 5,66 proc. respondentų. Pažymėtina, kad populiariausios yra kanapės. Per pastaruosius 12 mėnesių jas vartojo 16,5 proc., o kada nors gyvenime – 25 proc. narkotikus vartojusių respondentų.

Europos šalyse iš nelegalių narkotikų taip pat labiausiai žinomi ir plačiausiai vartojami marihuana ir hašišas. Lietuvoje antrą vietą po kanapių užima labiausiai paplitę amfetaminai ir „ekstazi“. Amfetaminą nors kartą gyvenime yra vartoję 1,1 proc., „ekstazi“ – 1 proc. gyventojų. Tyrimu nustatyta, kad kariai svaiginasi narkotinėmis medžiagomis – 1,38 proc. tirtųjų bet kokią narkotinę medžiagą vartojo bent kartą per mėnesį.

Apklausa parodė, kad atskirose vietovėse narkotikų vartojimas labiau paplitęs didžiuosiuose Respublikos miestuose.

ESPAD duomenimis, Lietuvoje yra paplitę raminajamieji ir migdomieji vaistai be gydytojo paskyrimo. Gana daug šauktinių žino šiuos medikamentus. Dažniausiai buvo minimi ir vartojami sedatyviniai-hipnotiniai (diazepamas, tazepamas, reladormas, nitrazepamas ir kiti). Medika-

mentų, kaip ir narkotinių medžiagų, vartojimas labiausiai paplitęs miestuose. Inhaliantai jau ne tokie populiarūs, kaip ankstesniais metais. Pažymėtina, kad apskritai nedaug jų vartojama šalyje, nebent labiausiai – (3,7 proc.) didžiuosiuose miestuose. 2,66 proc. tirtųjų karių, norėdami apsvaigti, nurodė bent kartą vartoję lakiąsias medžiagas.

Pagal Narkomanijos prevencijos krašto apsaugos sistemoje 2005–2008 metų programą kariniuose vienetuose atliekami bazinio kario kurso ir profesinės tarnybos karių planiniai ir netikėti testavimai dėl narkotinių medžiagų vartojimo. 2003–2005 metais Šiaulių įguloje atlikti 428 tyrimai, kurių metu nustatyta 60 teigiamų etilo alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo atvejų, tai sudaro 14 proc. visų testuotųjų karių. Toksikologinės analizės metodu nustatyta, kad 48 kariai vartojo etanolį, 5 kariai – etanolį ir heroiną, 2 kariai – amfetamino darinius, 5 – medikamentus.

Žodžiu, tyrimu nustatyta, kad kariuomenėje labiausiai paplitęs alkoholinių gėrimų vartojimas ir tabako rūkymas (99 proc. šauktinių vartoja alkoholinius gėrimus, o rūko 75 proc.).

Išanalizavus narkotinių medžiagų, medikamentų ir inhaliantų vartojimą, galima teigti, kad kvaišinamasi nedaug, bet pavienių atvejų pasitaiko.

Tyrimo rezultatai patvirtina, kad alkoholio vartojimo ir narkomanijos plitimą lemia bendros socialinės-psichologinės priežastys, o tai patvirtina prevencinių priemonių būtinumą.